

FTAMP 19.41.07

<https://doi.org/10.26577/HJ2025751012>**Ш.Ж. Қанашева * , С.М. Дүйсенғазы **

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан

*e-mail: arshin84@mail.ru

ЖУРНАЛИСТИКАНЫҢ ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ: КРЕАТИВ ПЕН ДИДЖИТАЛ ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ РӨЛІ

Бұл мақалада цифрлық технологиялардың рөлдеріне назар аудара отырып, журналистиканың цифрлық трансформациясы қарастырылады. Кіріспеде бұқаралық ақпарат құралдарындағы цифрлық өзгерістердің жаһандық және аймақтық әсеріне ерекше назар аударылады, зерттеу тақырыбы талқыланады. Зерттеудің негізгі мақсаты – цифрлық технологиялардың журналистикаға әсерін зерттеп, олар ұсынатын жаңа мүмкіндіктерді талдау. Зерттеу шығармашылықты журналистикадағы цифрлық инновациялармен біріктірудің тиімді стратегияларын анықтауға бағытталған.

Зерттеу журналистік тәжірибенің трансформациясындағы технологиялық жетістіктердің маңыздылығын көрсетеді. Жаңа мультимедиялық форматтар мен платформаларды қосу арқылы цифрлық құралдар этикалық және техникалық мәселелерді шеше отырып, шығармашылық экспрессия мүмкіндіктерін кеңейтті. Мақалада зерттеудің теориялық және практикалық құндылығы, әсіресе оның шығармашылық, технология және журналистика арасындағы өзара әрекеттесуді түсінуге қосқан үлесі көрсетілген.

Зерттеу аясында жетекші әлемдік бұқаралық ақпарат құралдарының контентіне талдау жасалып, цифрлық және дәстүрлі журналистикадағы негізгі әдістер салыстырылды. Бұл тәсілдер цифрлық құралдардың шығармашылық процестерге, аудиторияны тартуға және журналистік этикаға қалай әсер ететінін жан-жақты зерттеуге мүмкіндік берді.

Негізгі нәтижелер цифрлық технологиялар жұмыс процестерін оңтайландырып қана қоймай, журналистикадағы шығармашылықтың мәнін қайта қарауды қажет ететінін көрсетеді. Дегенмен олар жаңа дағдылар мен этикалық ойларды қажет етеді. Алгоритмге негізделген жаңалықтар жасау сияқты автоматтандырылған процестер тиімділікті арттырады, бірақ технологиялық сенімділік пен адам шығармашылығы арасындағы тепе-теңдікті қажет ететін түпнұсқалықты шектеуі мүмкін.

Зерттеудің қосқан үлесі оның дәстүрлі журналистік әдістерді цифрлық ортаға бейімдеу туралы түсінігінде жатыр, бұл деректерді талдау, мультимедиялық әңгімелеу және этикалық мазмұнды құру сияқты салаларда біліктілікті арттыру қажеттілігін көрсетеді. Зерттеу аудиторияның өзара әрекеттесуі мен технологиялық интеграциясы маңызды болып табылатын цифрлық платформалар үстемдік ететін медиа ландшафттағы журналистердің дамып келе жатқан рөлін көрсетеді.

Зерттеудің практикалық мәні медиа ұйымдардың журналистерді жаңа технологияларға үйретуге инвестиция салуы және контент жасаудың инновациялық форматтарын дамытуға басымдық беру қажеттілігінде жатыр. Сонымен қатар, зерттеу цифрлық экожүйенің қарқынды өзгерістеріне бейімделе отырып, этикалық стандарттарды сақтау мен аудиторияның сенімін нығайтудың маңыздылығын көрсетеді.

Бұл зерттеу цифрлық журналистика саласындағы академиялық дискурсты байытады, цифрлық дәуірдегі журналистиканың өзектілігі мен өміршеңдігін арттыруға ұмтылатын тәжірибешілер мен саясаткерлерге құнды перспективалар ұсынады.

Түйін сөздер: цифрлық трансформация, журналистика, креативтілік, диджитал технологиялар, мультимедиа, этика, инновациялар, аудитория, алгоритм, үлкен деректер.

Sh. Kanasheva*, S. Duysengazy

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

*e-mail: arshin84@mail.ru

Digital transformation of journalism: the role of creativity and digital technology

This article examines the digital transformation of journalism, focusing on the roles of digital technologies. The introduction focuses on the global and regional impact of digital changes in the media, and discusses the research topic. The main objective of the study is to study the impact of digital technologies on journalism and analyze the new opportunities they offer. The study aims to identify effective strategies for integrating creativity with digital innovations in journalism.

The study highlights the importance of technological advances in the transformation of journalistic practice. By incorporating new multimedia formats and platforms, digital tools have expanded the possibilities of creative expression, solving ethical and technical problems. The article highlights the theoretical and practical value of the study, especially its contribution to understanding the interaction between creativity, technology, and journalism.

The study analyzed the content of leading global media outlets and compared the main methods in digital and traditional journalism. These approaches allowed for a comprehensive study of how digital tools affect creative processes, audience engagement, and journalistic ethics.

The main findings show that digital technologies not only streamline workflows, but also require a rethinking of the essence of creativity in journalism. However, they also require new skills and ethical considerations. Automated processes such as algorithmic news production can increase efficiency, but can also limit authenticity, which requires a balance between technological reliability and human creativity.

The contribution of the study lies in its understanding of the adaptation of traditional journalistic methods to the digital environment, which highlights the need to develop skills in areas such as data analysis, multimedia storytelling and ethical content creation. The study highlights the evolving role of journalists in a media landscape dominated by digital platforms, where audience interaction and technological integration are essential.

The practical implications of the study lie in the need for media organizations to invest in training journalists in new technologies and to prioritize the development of innovative formats for content creation. In addition, the study highlights the importance of maintaining ethical standards and building audience trust while adapting to the rapid changes in the digital ecosystem.

This study enriches the academic discourse in the field of digital journalism, offering valuable perspectives to practitioners and policymakers seeking to increase the relevance and vitality of journalism in the digital age.

Keywords: digital transformation, journalism, creativity, digital technologies, multimedia, ethics, innovation, audience, algorithm, big data.

Ш. Ж. Канашева*, С. М. Дуйсенгазы

Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, Астана, Казахстан

*e-mail: arshin84@mail.ru

Цифровая трансформация журналистики: роль креативности и цифровых технологий

В статье разбирается цифровая трансформация журналистики, особое внимание уделяется роли цифровых технологий. Во введении рассматривается глобальное и региональное влияние цифровых изменений в средствах массовой информации, а также обсуждается тема исследования. Основная цель исследования – изучить влияние цифровых технологий на журналистику и проанализировать новые возможности, которые они предлагают. Целью исследования является определение эффективных стратегий сочетания творчества с цифровыми инновациями в журналистике.

Исследование подчеркивает важность технологических достижений в трансформации журналистской практики. Благодаря новым мультимедийным форматам и платформам цифровые инструменты расширили возможности творческого самовыражения, одновременно решая этические и технические проблемы. Теоретическая и практическая ценность исследования состоит в его вкладе в понимание взаимодействия творчества, технологий и журналистики.

В рамках исследования был проанализирован контент ведущих мировых СМИ и проведено сравнение основных методов цифровой и традиционной журналистики. Эти подходы позволили провести комплексное исследование того, как цифровые инструменты влияют на творческие процессы, вовлечение аудитории и журналистскую этику.

Основные выводы показывают, что цифровые технологии не только оптимизируют рабочие процессы, но и требуют переосмысления значения творчества в журналистике. Однако они требуют новых навыков и этических соображений. Автоматизированные процессы, такие как генерация новостей на основе алгоритмов, повышают эффективность, но могут ограничивать оригинальность, требуя баланса между технологической надежностью и человеческим творчеством.

В исследовании подчеркивается меняющаяся роль журналистов в медиасреде, где доминируют цифровые платформы, где взаимодействие с аудиторией и технологическая интеграция имеют важное значение.

Практическая ценность исследования заключается в необходимости средств массовой информации активизировать обучение журналистов новым технологиям и уделять приоритетное внимание развитию инновационных форматов создания контента. Кроме того, в исследовании подчеркивается важность соблюдения этических стандартов и укрепления доверия аудитории при адаптации к быстрым изменениям в цифровой экосистеме.

Это исследование обогащает академический дискурс в области цифровой журналистики, предлагая ценные перспективы практикам и политикам, стремящимся повысить актуальность и жизнеспособность журналистики в эпоху цифровых технологий.

Ключевые слова: цифровая трансформация, журналистика, креативность, цифровые технологии, мультимедиа, этика, инновации, аудитория, алгоритм, большие данные.

Кіріспе

Глобалдық медиақұрылымдар ғана емес, сонымен қатар өңірлік және жергілікті медиакәсіптіктер де қарқынды өзгерістерге ұшырап жатқан қазіргі уақытта журналистердің жаңа цифрлық мультимедиалық форматта жұмыс істеу технологиялары мен принциптері де трансформациялануда. Ғаламтордағы акторлар қолданатын үздіксіз технологиялық жаңашылдықтардың арқасында ақпараттық ағымдардың орасан зор көлемі тұрақты түрде жаңарып, таралуда. Соның нәтижесінде соңғы жылдары көптеген бұқаралық ақпарат құралдары шығармашылық қызметті ұйымдастыруда мультиплатформалық және мультiformаттық тәсілдерді кеңінен қолдануға мәжбүр болды.

Журналистика – өз рөлін кәсіп, тәжірибе және өнім ретінде қайта анықтайтын құрылымдық өзгерістерге ұшырап отырған сала (Storsul, 2013 а: 13 б). Журналистика әрдайым технологиялық эволюцияға сезімтал болып келді. Цифрлық дәуірде технология көптеген өзгерістерге негіз болған қозғаушы күшке айналды, бұл өзгерістердің қарқынын белгілеп, біріктірілген, көп платформалы, мобильді және баршаға қолжетімді орта қалыптастырды. Алайда, медиа индустриясындағы өзгерістер мен инновациялардың көпшілігі медиалық ұйымдарға сыртқы және ішкі қысымның нәтижесінде туындап отыр. Сыртқы факторларға нарықтық бәсекелестіктің күшеюі, дәстүрлі бизнес-модельдердің дағдарысы және Google, Facebook сияқты ірі цифрлық платформалардың үстемдігі жатады. Ал ішкі

факторлар қатарында қаржылық тұрақсыздық, аудиторияның ақпарат тұтыну әдеттерінің өзгеруі және цифрлық технологияларға бейімделу қажеттілігі бар (Prenger, 2017 а: 235 б).

Цифрлық дәуірде инновация журналистика саласының өміршеңдігін сақтау үшін басты фактор ретінде атап өтілуде. Бұл журналистиканы сақтау мақсатындағы көптеген бастамаларда негізгі элемент ретінде саналады және цифрлық редакцияларда ерекше маңызды рөл атқарады. Атап айтқанда, аудиторияны жоғалту, платформалар тарапынан күшейген бәсекелестік, әсіресе «Үлкен бестік» деп аталатын Google, Amazon, Facebook, Microsoft және Apple компаниялары, дәстүрлі бизнес модельдердің дағдарысы және технологияның үнемі дамуы медиа компанияларын кіріс пен аудиторияны қамтамасыз ету үшін бұрынғыдан да креативті, форматтар бойынша әртараптандырылған және инновацияларға бағытталған болуға мәжбүр етеді (Pavlik, 2013 а: 181 б).

Медиа экожүйесінде дәстүрлі медиа ұйымдары технологиялық өзгерістерге жауап беру үшін цифрлық трансформацияның маңыздылығын түсінуде ең баяу әрекет етушілердің қатарында. Сонымен қатар, олар инновацияның ұйымның тұрақтылығына ықпал ететінін мойындауда да баяу. Зерттеулердің көпшілігі дәстүрлі медиа редакцияларының, цифрлық медиаға қарағанда, консервативті ойлау жүйесіне негізделгенін және инновацияны қабылдауда баяу, өзгерістерге жауап беруде кідірмелі және цифрлық-нативті бәсекелестеріне қарағанда аз креативті екенін көрсетеді (Lagondo, 2016 а: 300 б).

Журналистика мен технологиялардың тоғысуы академиялық салада кеңінен зерттелді. Соңғы зерттеулер технологиялық жетістіктердің медиа индустриясына өсіп келе жатқан ықпалын растайды, ал жаңалықтар бөлімдерінде олардың енгізілуі өнім сапасын арттыруға және оны тарату аясын кеңейтуге бағытталған.

2012 жылдан бастап көптеген елдерде журналистикадағы цифрлық трансформация технологиялық инновациялар арқылы жүзеге асырылуға басталды. Мысалы, тек Испанияның өзінде 2014-2021 жылдар аралығында енгізілген журналистік инновациялардың үштен екісі идеяны әзірлеу немесе дамыту үшін технологияларды қолданумен байланысты болды (Arias-Robles, 2023 а: 453 б).

Медиаиндустрияның сыртқы компанияларға тәуелділігі күшейіп, платформалардың, яғни цифрлық делдалдардың жаңалық контентін өндіру мен таратудағы маңызды рөлін ерекше атап көрсетеді. Батыс контекстінде медиаиндустрия «платформалану» деп аталатын процесс аясында дамуда, бұл бұқаралық ақпарат құралдарының Google/Alphabet, Apple, Meta (бұрынғы Facebook), Microsoft және Amazon сияқты GAFAM цифрлық платформаларында жұмыс істейтін компанияларға терең тәуелділігімен байланысты. Бұл ірі бизнес-платформалар контент жасаушыларға пайдаланушылардың әрекеттері мен қалаулары туралы егжей-тегжейлі профильдерді бақылауға және жасауға мүмкіндік береді.

Платформалану “цифрлық платформалардың экономикалық, үкіметтік және инфрақұрылымдық кеңеюлерінің веб-сайттар мен қосымшалар экожүйелеріне енуі, бұл медиаиндустриялардың жұмысына және өндірістік тәжірибелеріне іргелі әсер етеді” деп сипатталады (Nieborg, 2019 а: 96 б). Журналистика саласында бұл құбылыс цифрлық ландшафттың алтыншы кезеңі ретінде анықталады. Ол «ірі технологиялық және дәстүрлі медиа ұйымдар немесе жергілікті цифрлық журналистика ұйымдары арасында орнатылған өзара байланыстар арқылы қалыптасады, бұл өндірістік процестерге, басқаруға, қаржылық тұрақтылыққа, журналистік ақпараттың таралуына, аудиторияны қамтуға және оның қатысуына әсер етеді” (Barbosa, 2023 а: 27 б).

Бүгінгі күннің журналистері үшін негізгі факторлардың бірі – аудиторияның көп бөлігі интернетке қосылғанын (кейде тіпті 24/7 режимде) ескеру қажет. Иммерсивті журналистика, немесе басқаша айтқанда, қатысу әсерін

тудыратын журналистика, дата-журналистика, толықтырылған және виртуалды шындық журналистикасы секілді бұрын инновациялық деп саналатын жұмыс әдістері мен формалары цифрлық дәуірде журналистикаға арналған негізгі оқулықтарда да зерттелетін объектілерге айналууда. Себебі бұл ұғымдардың барлығы өзгермелі, барған сайын анықталмаған, болжап болмайтын, көп мағыналы әлемде орын алып жатқан революциялық өзгерістердің нәтижесі болып табылады (Качкаева А.Г., 2017 а: 8 б).

Ақпаратты тарату жылдамдығын барынша арттыру қазіргі жағдайда бұқаралық ақпарат құралдарының дамуының басты басымдығы болудан қалды. Себебі, мысалы, радио мен желілік басылымдарға әлеуметтік желілермен, блогерлермен немесе оқиғалардың қарапайым куәгерлерімен бәсекелесу қиын. Бұқаралық ақпарат құралдарының ақпараттық сипаттан гөрі аналитикалық құрамдас бөлігін кеңейтуі туралы да дәл осыны айтуға болады. Себебі, жаһандық желі арқылы үздіксіз жаңартылып отыратын контент ағынында аудиторияның түрлі топтарының өкілдері жиі герменевтикада «мағыналық құрамдастар» деп аталатын нәрсені іздейтін болды (Гребнев А.Н., 2008 а: 20 б).

Н. Луманның пікірінше, цифрлық дәуірдегі ақпараттық кеңістіктің үздіксіз өзгеруі шығармашылықтың жаңа формаларын талап етеді. Мұндай жағдайда «идеялардың жазбаша эволюциясы» адам қажеттіліктерін қанағаттандыру құралы ретінде ерекше мәнге ие болады (Voroshilov V.V., 2021 а: 447 б).

Қазіргі заманның медиамамандары мен маркетингтарының кәсіби сөздік қорында ағылшын тілінен шыққан «трендвотчинг» (trendwatching; trend – үрдіс, watching – бақылау) терминінің пайда болып, кеңінен қолданылуы кездейсоқ емес. Себебі цифрлық дәуірдегі тиімді топ-менеджердің басты міндеттерінің бірі – жаңа үрдістер мен бағыттарды тек қадағалап қана қоймай, сонымен қатар олардың пайда болуы мен даму жолдарын болжау (Корнев М., 2020). Бұл үрдістер жаппай аудиторияның қызығушылығын тудыратын және сұранысқа ие бағыттарға айналады.

Үрдістер ұзақ мерзімді өзгерістердің заңдылықтарын көрсететін уақыттық және мазмұндық қатардағы әртүрлі көрсеткіштердегі жалпы тенденцияларды сипаттайды (мысалы, қолданушы немесе технологиялық мәдениетте, мамандықтарда, сәнде, өнерде, жарнамада және т.б.). Бұл үрдістер үнемі жаңартылып отырады және

массмедиа арналары арқылы осы өзгерістерді белсенді қадағалауға ықпал етеді.

Pew Research зерттеу компаниясының мәліметтері бойынша, АҚШ тұрғындары әлеуметтік желілерде бөлісетін әрбір төртінші жаңалық шындыққа сәйкес келмейді. Қазіргі уақытта сенім феномені сирек зерттеліп жатқаны байқалады, алайда бұл өте маңызды. Сенімсіздіктің негізгі себептерінің бірі – бүгінгі таңда журналистика әлем бойынша айтарлықтай өзгерістерге ұшырап жатқаны. Цифрлық дәуір ақпаратты жеткізудің жеңілдетілген жаңа форматтарын және редакциялық саясаттағы өзгерістерді әкелді (inbusiness.kz, 2023).

Контент көлемі көрермен мен оқырманның назарын аудару мақсатында геометриялық прогрессиямен артуда. Қаралым санын көбейту үшін қойылған жарқын тақырыптар, фактілерді бұрмалау және манипуляция жасауға бағытталған популистік мәлімдемелер медиа саласының беделін түсіреді.

Көптеген деректер интернеттен алынады, бұл өз кезегінде БАҚ сапасы мен оларға деген сенімге кері әсерін тигізеді. Журналистер көбінесе өз жұмысында жеңіл шешімдерге жүгінеді, мысалы, ресми пресс-релиздерді өңдеумен шектеледі немесе жанрлардың алуан түрін сирек қолданады – әдетте материалдар сұхбат, мақала немесе қысқа жазба түрінде жарияланады (Salavertia R., 2024 а: 26 б).

Белгілі кинопродюсер, кәсіби БАҚ-ты қолдау қорының президенті Сәкен Белгібаев жаңа цифрлық медианың дамуы туралы былай деді: «Онлайн жаңалықтар пайда болғаннан кейін көптеген тұтынушылар жаңалықтарды білу үшін дәстүрлі БАҚ-тан бас тарта бастады. Сонымен қатар, интернетке қосылған смартфондар қолжетімді болып, әрдайым қол астында жүретін құралға айналды және олар түрлі ойын-сауық контентін оңай ұсынады. Нәтижесінде, бұл ақпарат көздерін зерттеуге деген құлшынысты туғызбайды».

Қазіргі уақытта батыс ақпарат құралдары жиі сынға ұшырап жатады. Көптеген адамдар оларды жалған ақпарат таратады деп айыптайды, ал кейбіреулер олардың журналистика мен пропаганданың арасындағы шекараны өшіріп жібереді деп санайды. Осы пікірлерге жауап ретінде қазақстандық экономикалық шолушы Сергей Домнин былай дейді:

«Біз батыс ақпарат құралдарын қанша сынағанымызбен, қазіргі заманғы журналистика стандарттары бізге негізінен Батыстан келді.

Мысалы, BBC, Washington Post, New York Times сынды басылымдарда негізгі құндылықтар, этикалық кодекстер мен БАҚ жұмыс ережелері анық жазылған. Дәл осы жүйенің болуы журналистиканы пропагандадан барынша алыстатуға мүмкіндік береді».

Қазіргі заманғы журналистиканың цифрлық трансформациясы оның рөлін, міндеттерін және әдістерін қайта қарауға алып келді. Жаһандық медиақұрылымдардан бастап өңірлік және жергілікті деңгейдегі медиакеңістіктер де қарқынды өзгерістерге ұшырауда. Ақпараттық ағымдардың үнемі жаңарып, кеңінен таралуы, сондай-ақ технологиялық жетістіктердің журналистиканың практикалық жағына тигізетін әсері бұл саланы жаңа тәсілдер мен әдістерді қолдануға мәжбүр етуде. Бұл өзгерістер, әсіресе, шығармашылық және диджитал технологияларды біріктірудің арқасында жүзеге асып жатыр.

Материалдар мен әдістер

Біздің зерттеуіміз цифрлық трансформацияның журналистикаға әсерін, оның ішінде шығармашылық пен цифрлық технологиялардың өзара әрекеттесуін зерттеуге бағытталған кешенді талдауды қамтыды. Зерттеу барысында цифрлық құралдарды журналистік практикаға енгізу кезінде туындайтын жаңа мүмкіндіктер мен шектеулер анықталды, сонымен қатар олардың кәсіби шығармашылық пен контент сапасына әсері бағаланды. Зерттеудің мақсаттарына қол жеткізу үшін әртүрлі әдістер қолданылды. Контент-талдау әдісі цифрлық журналистикадағы жаңа технологияларды қолдану ерекшеліктерін зерттеуге бағытталды. Зерттеу барысында жасанды интеллект, автоматтандыру және мультимедиялық технологиялардың журналистикаға әсері қарастырылды, бұл контент құрылымы мен оның шығармашылық ерекшеліктеріндегі өзгерістерді бағалауға мүмкіндік берді.

Сапалық талдау цифрлық технологиялардың журналистердің шығармашылық процесіне әсерін зерттеуге арналды. Бұл әдіс арқылы цифрлық платформалармен жұмыс істейтін журналистер мен редакторлардың сұхбаттары талданды, олардың жаңа технологияларды қолданудағы креативті тәсілдерді қалай бейімдейтіндері анықталды. Салыстырмалы әдіс дәстүрлі және цифрлық журналистиканың ерекшеліктерін салыстыру үшін пайдаланылды, бұл контент жасаудың тәсілдері, мультимедианы қолдану және жаңа платформаларға бейімделу арасында-

ғы негізгі айырмашылықтарды анықтауға мүмкіндік берді.

Диджитал технологияларды қолдану бұл үдерісте маңызды рөл атқарады, себебі олар журналистерге ерекше контент жасау, аудиториямен өзара әрекеттесу және тұрақты бизнес-модельдерді дамыту үшін жаңа мүмкіндіктер ұсынады.

Бұл әдістерді қолдану цифрлық трансформацияның журналистикаға әсерін егжей-тегжейлі зерттеуге мүмкіндік берді. Контент-талдау жасанды интеллект, автоматтандыру және мультимедиялық технологиялардың журналистердің шығармашылық мүмкіндіктеріне ықпалын зерттеуге бағытталды. Мысалы, зерттеу барысында мультимедиялық форматтардың цифрлық журналистикадағы рөлін бағалау қарастырылды. Сапалық талдау журналистердің жаңа цифрлық құралдарды игеру барысында кездесетін қиындықтарын, атап айтқанда, жасанды интеллектті қолдану, контентті автоматтандыру және мультимедиялық форматтарды игеру мәселелерін бағалауға көмектесті. Ал салыстырмалы әдіс дәстүрлі және цифрлық журналистикадағы контент өндіру тәсілдері мен технологияларды бейімдеу арасындағы айырмашылықтарды түсінуге мүмкіндік берді. Зерттеу нәтижелері цифрлық технологиялардың журналистиканың дамуына елеулі әсер ететінін растады, бұл жаңа форматтар мен шығармашылық мүмкіндіктердің пайда болуына ықпал етті. Дегенмен, зерттеу сондай-ақ инновацияларды табысты енгізу үшін кәсіби білім мен дағдыларды жетілдіру қажеттілігін де анықтады.

Талқылау мен нәтижелер

Цифрлық трансформация журналистикадағы мазмұнды құру тәсілдерін түбегейлі өзгертті, шығармашылық көрініс үшін жаңа мүмкіндіктер берді және сонымен бірге жаңа сын-қатерлерді қалыптастырды. Негізгі өзгерістердің бірі журналистердің арсеналын кеңейтіп қана қоймай, сонымен қатар осы саладағы шығармашылық тұжырымдамасын өзгертетін диджитал құралдарын қолдану болды.

Біріншіден, цифрлық технологиялар деректерді жинау және талдау процесіне түбегейлі өзгерістер енгізді. Үлкен деректер құралдары (Big Data) және жасанды интеллект арқылы журналистер терең және аналитикалық материалдар жасауға мүмкіндік беретін үлкен көлемдегі ақпаратқа қол жеткізді. Сонымен қатар, бұл деректерді өңдеуге, оларды визуализациялауға және

аудиторияға бейімдеуге жаңа шығармашылық тәсілдерді қажет етеді.

Екіншіден, мультимедиялық құралдар мен платформалар журналистерді мәтінді, бейнені, графиканы және интерактивті элементтерді біріктіретін мазмұн жасауға ынталандырады. Лонгридтер, инфографика және мультимедиялық әңгімелер сияқты форматтар цифрлық аудиторияның назарын аударуға бағытталған жаңа шығармашылық дағдыларды дамытуды талап етеді. Мысал ретінде анимациялар мен интерактивті карталарды пайдаланып иммерсивті әңгімелер жасауға мүмкіндік беретін Shorthand сияқты платформаларды келтіруге болады.

Үшіншіден, әлеуметтік желілер мен цифрлық платформалар тек тарату арналарына ғана емес, сонымен қатар журналистердің шығармашылық көрінісі үшін кеңістікке айналды. Мұнда аудиториямен өзара әрекеттесу принциптері өзгерді: ақпаратты монологиялық беруден диалог форматтарына дейін. Бұл журналистерді материалды ұсынумен тәжірибе жасауға міндеттейді – қысқа хабарламалар мен әңгімелерден бастап тікелей эфирлер мен пайдаланушылардың сауалнамаларына дейін.

Журналистиканың цифрлық трансформациясының негізгі аспектілерінің бірі алгоритмдер мен автоматтандыруды енгізу, бұл бір уақытта шығармашылықтың шекарасын кеңейтіп, бірқатар қайшылықтарды тудырды. Алгоритмдер бүгінде мазмұнды құру, тарату және жекелендіру, сондай-ақ күнделікті тапсырмаларды автоматтандыру үшін белсенді қолданылады. Алайда олардың журналистиканың шығармашылық компонентіне әсері екіұшты.

Біріншіден, Алгоритмдер шығармашылық процесті оңтайландырудың қуатты құралдарын ұсынады. Мысалы, жаңалықтарды автоматты түрде құруға арналған бағдарламалар (мысалы, Wordsmith немесе Heliograf) журналистерге күрделі және аналитикалық материалдарға назар аударуға мүмкіндік береді, оларды күнделікті есептерден босатады. Мұндай технологиялар редакторлардың өнімділігін арттыра алады, бірақ сонымен бірге шығармашылық алгоритмделген үлгілермен ауыстырылса, мазмұнның бірегейлігін жоғалту қаупін тудырады.

Екіншіден, автоматтандыру мазмұнды тарату сатысында таралады. Facebook немесе Twitter сияқты әлеуметтік медиа платформаларының алгоритмдері аудиторияға қандай материалдар ұсынылатынын анықтайды. Бұл журналистік шығармашылыққа мүмкіндіктер мен шектеулер тудырады. Бір жағынан, мазмұнды жекелендіру

аудиторияның қалауын жақсы түсінуге мүмкіндік береді. Екінші жағынан, бұл шығармашылық еркіндікті шектейтін және тақырыптар мен форматтардың әртүрлілігін төмендетуге ықпал ететін алгоритмге бағытталған материалдарды құруды ынталандырады.

Үшіншіден, жасанды интеллект деректері мен құралдарын талдау алгоритмдері журналистерге мазмұнды және көрнекі тартымды материалдар жасауға мүмкіндік береді. Tableau немесе Flourish сияқты деректерді визуализациялау бағдарламалары көрнекі әңгімелер жасау арқылы аудитория үшін күрделі деректерді жеңілдетуге көмектеседі. Дегенмен, бұл құралдарды сәтті пайдалану жаңа білім мен дағдыларды, соның ішінде бағдарламалау және үлкен деректер дағдыларын қажет етеді, бұл көптеген журналистер үшін қиындық тудырады.

Технологиялық өзгерістер жағдайында адам факторының маңыздылығын баса көрсете отырып, журналистиканың цифрлық трансформациясы дәуірінде шығармашылық орталық құндылық болып қала береді. Автоматтандырылған процестер мен алгоритмдерді кеңінен енгізуге қарамастан, бұл аудиториямен резонанс тудыратын бірегей мазмұнды жасауға мүмкіндік беретін шығармашылық тәсіл. Эмоционалды тереңдік, мәдени контекст және күрделі тақырыптарды түсіндіру қабілеті адам интеллектінің құзыреті болып қала береді, оны технологиялық құралдармен толығымен алмастыру мүмкін емес.

Цифрлық платформалар шығармашылық әдістерді ақпарат берудің жаңа форматтарына бейімдеуді талап етеді. Журналистер әлеуметтік желілерде, интерактивті материалдар мен мультимедиада баяндауды белсенді қолданады, бұл аудиторияны жаңа деңгейге тартуға мүмкіндік береді. Мұндай тәсілдер әдеттегі баяндауды көп қабатты, визуалды бай жобаларға айналдыра отырып, өзін-өзі көрсету мүмкіндіктерін кеңейтеді. Мысалы, интерактивті карталар, виртуалды шындық және деректерді визуализациялау ақпаратты креативті түрде ұсынудың жаңа перспективаларын ашады.

Журналистің жеке стилі цифрлық платформалардағы жоғары бәсекелестік жағдайында одан да маңызды бола түседі. Жеке бренд сәттіліктің негізгі элементіне айналады, бұл бірдей мазмұннан ерекшеленуге көмектеседі. Бірегей авторлық тәсілді дамыту және жеке көзқарасқа баса назар аударатын отырып, материалды ұсыну аудиторияның сенімі мен адалдығын артты-

рады. Журналистер өз шығармашылықтарын YouTube, Substack, Instagram сияқты платформаларға біріктірудің жолдарын табады, мұнда олардың даралығы маңызды активке айналады.

Технология бәсекелестерге емес, журналистердің серіктестеріне айнала отырып, шығармашылық мүмкіндіктерін толықтырады және кеңейтеді. Деректерді визуализациялау, толықтырылған шындық және жасанды интеллект құралдары пішін мен мазмұнмен тәжірибе жасауға мүмкіндік береді, бұл материалдарды қызықты етеді. Алайда, үнемі жаңашылдыққа ұмтылу және өзіндік ерекшеліктің жоғары деңгейін сақтау қажеттілігі көбінесе шығармашылық шаршауға және мотивацияның төмендеуіне әкеледі. Бұл журналистердің психикалық денсаулығын сақтауға, өсіп келе жатқан бәсекелестік жағдайында олардың шабыттары мен тұрақтылығын сақтауға бағытталған тәсілдердің маңыздылығын көрсетеді.

Трансформация процесінде әрдайым жобаның ресми түрде жүзеге асырылу қаупі бар және сапалы өзгеріске әкелмейді. Цифрлық трансформация процестері мен нәтижелерін бағалау қалай жүргізілетінін түсіну қажет. Онсыз кез келген өзгерістер цифрландыруға жатқызылуы мүмкін және кез келген әрекет жеткілікті деп танылуы мүмкін. Ұйымның цифрлық трансформациясы бойынша жоспарланған іс-қимылдардың тиімділігін бағалау критерийлерін алдын ала сипаттау және цифрлық трансформация жобаларының іске асырылу барысы туралы деректерді жинауды, мониторингтеуді және талдауды қамтамасыз ету маңызды.

Цифрландырудың әсерінен дәстүрлі журналистикада айтарлықтай өзгерістер болды. Мұндай қорытындыға цифрлық платформалардың, әлеуметтік желілердің және инновациялық технологиялардың кең таралуынан туындаған медиа тәжірибелердегі өзгерістерді бақылау негіз болды.

Цифрлық технологиялардың интерактивті мүмкіндіктері журналистердің аудиториямен өзара әрекеттесу сипатын өзгертті. Көрсеткіштер мен оқырмандар тек пассивті тұтынушылар ғана емес, сонымен қатар процестің белсенді қатысушылары болды. Пікірлер, ұнатулар мен репосттар редакциялық шешімдерге әсер ететін материалдардың сәттілігінің көрсеткіші болды. Сонымен қатар, аудитория пайдаланушылардың репортаждары мен краудсорсинг арқылы мазмұнды құруға қатыса алады, бұл журналистиканы ашық және демократиялық етеді.

1-сурет – Цифрлық жетілуді бағалаудың 6 бағыты

Виртуалды және кеңейтілген шындық, дрондар мен автоматтандыру сияқты жаңа технологиялар жаңа форматтардың пайда болуына ықпал етті. Бұл деректерді визуализациялау, интерактивті карталар, 360 градусық бейнелер және ақпарат берудің басқа инновациялық әдістері. Бұл құралдар журналистерге аудиторияға қызықты және танымды тәжірибе ұсынуға мүмкіндік береді, бірақ жаңа дағдылар мен құзыреттіліктерді қажет етеді, бұл медиа индустрияда кәсіби дайындық мәселесін көтереді.

Қаржылық тұрғыдан қарағанда, цифрландыру жолы журналистиканың бұрынғы бизнес моделін өзгертті. Дәстүрлі жарнамадан түсетін кірістің төмендеуі бұқаралық ақпарат құралдарын, жергілікті жарнамалар және краудфандинг сияқты жаңа табыс көздерін іздеуге мәжбүр етті. Алайда, коммерциялық құрылымдарға тәуелді-

лік журналистерден жаңа этикалық стандарттарды сақтауды талап ету арқылы редакторлық тәуелсіздікке қауіп төндіреді.

Цифрлық технологияның пайда болуы ақпаратқа деген сенім мәселелерін де күшейтті. Жалған жаңалықтар мен деректерді манипуляциялау мәселесі журналистерден фактілерді тексерудің сенімді әдістерін қолдануды және мазмұнның шығу тегін бақылауға мүмкіндік беретін технологияларды енгізуді талап етеді. Осылайша, журналистиканың цифрлық трансформациясы медиа индустриядан икемділік пен тұрақты бейімделуді талап ететін маңызды мүмкіндіктердің де, маңызды сын-қатерлердің де катализаторы болды.

1-кестеде ең маңызды өзгерістерге ұшыраған журналистиканың негізгі аспектілерін көрсетеді және олардың әсерін жүйелеуге мүмкіндік береді.

1-кесте – Журналистикадағы шығармашылық және диджитал-технологиялар

Аспектi	Сипаттама	Мысал
Цифрлық ортадағы шығармашылық	Аудиторияны тарту үшін инновациялық форматтарды қолдану	Интерактивті мақалалар, мультимедия
Диджитал-технологиялар	Мазмұнды құруға, өңдеуге және таратуға арналған құралдар	Автоматтандыру платформалары
Шығармашылық мәселелері	Шаблондық технологияға байланысты шектеулер	AI- жасалған контент
Аудиториямен өзара әрекеттесу	Пайдаланушылар үшін жеке тәжірибе жасау	Пайдаланушы тарихының платформалары
Аналитика	Аудиторияның қалауын түсіну үшін деректерді пайдалану	Әлеуметтік сауалнамалар, кликті талдау

Қазіргі журналистер деректерді жинау және талдау сияқты күнделікті тапсырмаларды жеңілдету үшін автоматтандыруды белсенді қолданады. Жасанды интеллект алгоритмдері үлкен көлемдегі ақпараттың жасырын тенденцияларын анықтауға көмектеседі, бұл әсіресе экономикалық және саяси журналистикада пайдалы. Осы технологиялардың арқасында материалдарды дайындау процесі тезірек, ал аналитикалық компонент тереңдей түсті. Алайда, мұндай өзгерістер журналистерден тек техникалық сауаттылықты ғана емес, сонымен қатар манипуляция қаупін болдырмау үшін деректерге сыни көзқарасты талап етеді.

Қазақстанда тергеу журналистикасы саласында digital-дереккөздерді табысты қолданудың мысалдары ҚР Мемлекеттік сатып алу сияқты ашық деректерді пайдалану болып табылады – goszakup.gov.kz. Мемлекеттік мүлік тізілімі – e-qazyna.kz, Азаматтарға арналған электрондық үкіметтің мобильді қосымшасы-eGov mobile, ашық нормативтік-құқықтық актілер базасы – legalacts.egov.kz (Смирнова О. В., 2021 а: 248 б).

Тағы бір маңызды аспект – мультимедиялық технологияларды біріктіру. Бейнелер, инфографика және интерактивті репортаждар жасау қазіргі журналистиканың ажырамас бөлігіне айналды. Мұндай форматтар аудиторияның белсенділігін арттырып қана қоймайды, сонымен қатар күрделі ақпаратты қол жетімді және көрнекі түрде жеткізуге көмектеседі. Мысалы, интерактивті карталар мен Виртуалды шындық

климаттық өзгерістердің немесе халықаралық қақтығыстардың өсерін жақсы түсінуге мүмкіндік береді.

Мазмұнды таратуда әлеуметтік медиа платформалары шешуші рөл атқарады. Олар кең аудиторияға қол жеткізуге мүмкіндік береді, бірақ сонымен бірге журналистерді жаңа сын-қатерлерге қояды. Мысалы, материалдарды платформа алгоритмдерінің ерекшеліктеріне бейімдеу қажеттілігі мазмұнның сапасына теріс әсер етуі мүмкін. Сонымен қатар, аудиторияның назарын аудару үшін бәсекелестіктің артуы көбінесе бұқаралық ақпарат құралдарына деген сенімділікті төмендететін кликбейт стратегияларының күшеюіне әкеледі.

Тағы бір маңызды тенденция-бұлтқа негізделген қызметтер мен ынтымақтастық платформаларын пайдалану. Олар редакциялар мен фрилансерлер арасындағы өзара әрекеттесуді жеңілдетеді, ақпарат алмасуға ықпал етеді және материалдарды дайындау процестерін жеделдетеді. Дегенмен, бұл деректердің бұзылу қаупін арттырады және сенімді қорғаныс механизмдерін енгізуді талап етеді.

Екінші кестені талдау цифрлық технологияларды енгізу журналистиканың мүмкіндіктерін кеңейтіп қана қоймай, сонымен қатар көптеген байланысты мәселелерді шешуді қажет ететіндігін көрсетеді. Журналистер мен медиа ұйымдар технологиялық әлеуетті аудитория үшін барынша тиімді пайдалану үшін жаңа шындыққа бейімделуі керек.

2-кесте – Технологияның журналистикаға интеграциясын талдау

Категориялар	Технологиялар	Әсері
Контенті	Жаналықтар жазуға арналған AI	Өндірісті жеделдету, шығармашылықты төмендету
Тарату	Әлеуметтік медиа	Аудиторияға қол жетімділікті кеңейту
Деректерді талдау	Big Data	Пайдаланушының қалауын терең талдау
Өзара әрекеттесу	VR и AR	Иммерсивті пайдаланушы тәжірибесін жасау
Табыс	Жазылу модельдері	Тұрақты табыс, сапалы мазмұнға назар аудару

Цифрлық технологиялар журналистикада шығармашылық идеяларды жүзеге асыру мүмкіндіктерін едәуір кеңейтеді. Жасанды интеллект, виртуалды және толықтырылған шындықты пайдалану авторларға бұрын қол жетімді емес интерактивті материалдарды жасау құралдарын береді. Мысалы, виртуалды шындыққа негізделген интерактивті деректі жобалар аудиторияға

эмоционалды қабылдау мен қатысуды күшейте отырып, оқиға контекстіне енуге мүмкіндік береді.

Дегенмен, технологияның қарқынды дамуы да қиындық тудырады. Журналистикадағы шығармашылық алгоритмдер мен әлеуметтік медиа форматтарының қысымына тап болады, бұл материалдарды аудиторияның тез өзгертін

қалауына бейімдеуді талап етеді. Бұл шығармашылық пен алгоритмдік талаптарды қанағаттандыру арасындағы тепе-теңдікті сақтау қажеттілігіне әкеледі. Нәтижесінде мазмұн сапасының төмендеу қаупі артады, әсіресе аудиторияның назарын аудару үшін қатаң бәсекелестік жағдайында.

Қызықты үрдіс-журналистер мен технология мамандары арасындағы ынтымақтастықтың өсуі. Мұндай серіктестіктер пәндік салада терең білімді де, техникалық құралдарды да меңгеруді талап ететін күрделі жобаларды жасауға мүмкіндік береді. Мысалы, мәтінді, бейнені, инфографиканы және аудио компоненттерді қамтитын мультимедиялық лонгридтерді әзірлеу редакторлардың, дизайнерлердің, бағдарламашылардың және деректер талдаушыларының қатысуын талап етеді. Бұл журналистік жұмыстың пәнаралық сипатын күшейтеді.

Этика мәселелеріне ерекше назар аудару керек. Диджитал технологияларын пайдалану журналистиканың объективтілік, сенімділік және деректердің құпиялылығын сақтау сияқты принциптерін қайта қарастыруды талап етеді. Мысалы, нейрондық желілерді қолдана отырып материалдар жасау кезінде манипуляция мен бұрмалану ықтималдығын ескеру қажет.

Үшінші кестені талдау журналистикадағы шығармашылық пен технологияны біріктіру үлкен әлеуетке ие процесс екенін көрсетеді, бірақ мұқият көзқарасты қажет етеді. Цифрлық құралдардың артықшылықтарын пайдалану үшін журналистер механикалық тәсілден аулақ бола отырып, өздерінің шығармашылық ерекшеліктерін сақтауы керек. Бұл сапалы мазмұн мен цифрлық аудиторияның үміттерін қанағаттандыру арасындағы тепе-теңдікті қамтамасыз етеді.

3-кесте – Цифрлық трансформацияның мәселелері мен перспективалары

Проблема	Себебі	Шешім
Сенімнің төмендеуі	Жалған жаңалықтарды тарату	Фактчекинг, медиа сауаттылық
Контент монотондылығы	Шығармашылық тәсілсіз AI қолдану	Шығармашылық құралдармен жұмыс істеуге үйрету
Табыстың күрделілігі	Жарнамаға тәуелділік	Жазылым модельдерін әзірлеу
Аудиторияны бөлшектеу	Әр түрлі платформаларды пайдалану	Барлық құрылғыларға арналған әмбебап шешімдер
Этикалық мәселелер	Деректерді пайдаланудың ашықтығы	Реттеуші нормаларды құру

Цифрлық журналистиканың маңызды аспектілерінің бірі – мультимедиаизация мен интерактивтіліктің артуы. Сонымен қатар, деректерді талдау мен визуализацияға баса назар аударылуы журналистиканың аналитикалық бағытқа қарай дамуын көрсетеді. Бұған қоса, жаңадан пайда болған кросс-платформалық және трансмедиялық тәсілдер ақпаратты әртүрлі арналар арқылы таратуды оңтайландырады, бұл

аудиторияны кеңейтуге және контентті қолданушылардың қажеттіліктеріне бейімдеуге мүмкіндік береді (Shabaldina A, 2023).

Төмендегі 4-ші кестеде цифрлық журналистиканың ең өзекті тенденциялары мен олардың негізгі сипаттамалары берілген. Бұл тенденциялар қазіргі журналистиканың негізгі даму бағыттарын көрсетіп, оның болашақтағы эволюциясын болжауға мүмкіндік береді.

4-кесте – Цифрлық журналистиканың өзекті тенденциялары

Тенденция	Сипаттама
Мультимедиаизация	Неғұрлым тартымды мазмұн жасау үшін мәтін, бейне, аудио, фотосуреттер және графика сияқты әртүрлі медиа форматтарды біріктіру
Деректерді визуализациялаудың өсіп келе жатқан рөлі	Деректерді көрнекі түрде көрсету үшін графиктерді, диаграммаларды, карталарды және басқа визуалды элементтерді пайдалану
Кешенді интерактивтілік	Түсініктемелер, дауыс беру, сауалнамалар және басқа интерактивті мазмұн элементтері арқылы аудиториямен өзара әрекеттесу

Тенденция	Сипаттама
Жанрлар мен форматтардың эволюциясы	Журналистиканың жаңа жанрларын дамыту, дәстүрлі жанрларды цифрлық ортаға бейімдеу
Кросс-платформа, кросс-медиа және трансмедиа	Мазмұнды тарату және аудиторияны тарту үшін өртүрлі платформалар мен арналарды пайдалану
Мультимедиялық (трансмедиялық) сторителлингті белсенді қолдану	Әңгімелеу, көрнекі тартымды мазмұн жасау үшін өртүрлі медиа форматтарын пайдалану
Датацентриқ (Деректерге бағдарланушылық)	Дәлірек және жекелендірілген ақпарат беру үшін деректерді жинауға және талдауға бағытталған
Newsrooms жұмысын автоматтандыру	Ақпаратты жинау және өңдеу үшін машиналық оқыту алгоритмдерін және автоматтандырылған жүйелерді пайдалану
Журналистердің жаңа құзыреттері мен дағдылары	Цифрлық құралдармен, аналитикамен, деректерді басқарумен және басқа технологиялармен жұмыс істеу дағдыларын дамыту

Журналистиканың цифрлық трансформациясы шығармашылық пен технология шешуші рөл атқаратын саланың дамуына жаңа жағдайлар жасады. Заманауи медиа жаңалықтарды жазу үшін жасанды интеллект сияқты диджитал құралдарын көбірек қолданады (мысалы, GPT-4O жүйесін The Guardian және Associated Press басылымдарында қолдану), бұл мазмұнды өндіру процесін өзгертеді. Сонымен қатар, шығармашылық көзқарас ақпараттық молшылық жағдайында ерекшеленуге қабілетті бірегей журналистік өнімді жасау үшін таптырмас болып қала береді.

Әлемдік тенденцияларды талдау цифрлық технологиялар журналистердің жұмысын жеңілдетіп қана қоймай, ақпаратты өңдеуге жаңа тәсілдерді қолдану қажеттілігін тудыратынын көрсетеді. Үлкен деректерді талдау және халықаралық командалардың ынтымақтастығы арқылы жүзеге асырылған Panama Papers тергеулері сияқты жобалар технологияның дәстүрлі журналистиканың шекараларын қалай кеңейтетінін көрсетеді.

Алайда, технология жалған ақпарат қаупіне және алгоритмдердің редакциялық шешімдерге әсеріне байланысты қиындықтарға тап болады. Мысалы, жаңалықтарды насихаттау үшін әлеуметтік медианы пайдалану мазмұн қоғамдық мүдделерге емес, алгоритмдердің қалауына бейімделетін жағдай туғызуы мүмкін. Бұл цифрлық дәуірде журналистік этиканы сақтаудың маңыздылығын көрсетеді.

Толықтырылған шындық (AR) және Виртуалды шындық (VR) сияқты инновациялар да бұқаралық ақпарат құралдарында белсенді түрде қолданылуда, бұл аудиторияға мазмұнмен

өзара әрекеттесудің жаңа тәжірибесін ұсынады. Сонымен, the New York Times Ar-ны өз басылымдарына сәтті біріктіріп, иммерсивті репортаждар жасады.

Мысалы, The New York Times-тың «The Displaced» (2015) атты VR-репортажы босқын балалардың өмірін көрсетіп, аудиторияға оқиғаның ішінде жүргендей әсер береді. Сондай-ақ, «Remembering Emmett Till» (2017) AR-жобасы тарихи оқиғаларды цифрлық форматта қайта жаңғырту арқылы оқырманға жаңа тәжірибе ұсынды.

Шығармашылық процесс журналистердің, бағдарламашылардың, дизайнерлердің және талдаушылардың өзара әрекеттесуін қоса алғанда, пәнаралық сипатқа ие болады. Мұндай синергия тергеу журналистикасында өте маңызды, мұнда деректерді талдау технологиялары күрделі схемаларды ашуға көмектеседі, мысалы, халықаралық тергеуші журналистер консорциумының (ICIJ) жұмысы.

Журналистиканың этикалық аспектілері, әсіресе цифрлық қауіпсіздік қатерлері күшейген кезде, ақпарат көздерін қорғау тәсілдерін қайта қарауды талап етеді. Шифрлау құралдары мен қорғалған платформалар қазіргі репортерлар жұмысының міндетті бөлігіне айналуда.

Шығармашылық бәсекеге қабілетті медиа ортада сәттіліктің маңызды факторы болып қала береді. Serial подкасттары сияқты жобалар бірегей презентация мен сапалы баяндау бүкіл әлем бойынша миллиондаған тыңдаушыларды тарта алатынын көрсетеді.

Жаңа форматтарға бейімделе алатын және заманауи құралдармен жұмыс істей алатын журналистер саланың көшбасшысы болып табыла-

ды. Жаңалықтарды жекелеңдіру үшін AI-ді белсенді қолданатын BBC және Reuters мысалдары технологияның шығармашылықты қалай арттыра алатынын көрсетеді.

Сонымен қатар, журналистиканың объективтілік, ашықтық және қоғамдық маңыздылық сияқты дәстүрлі құндылықтары өзгеріссіз қалуы керек. Тек осы қағидаларды сақтау медианың аудиторияға деген сенімін сақтауға мүмкіндік береді.

Цифрлық дәуір пәнаралық Дағдылар мен сыни ойлауға баса назар аудара отырып, журналистерді оқытудың жаңа тәсілін қажет етеді. Дүние жүзіндегі Columbia Journalism School сияқты университеттер цифрлық оқыту бағдарламаларын енгізуде, бұл қазіргі заманғы мамандарды даярлау үшін қажет болады.

Болашақтың табысты журналистикасы технологиялық сараптама мен шығармашылық шеберліктің үйлесіміне негізделетін болады. Бұл интеграция мазмұнның сапасын жақсартуға ғана емес, сонымен қатар тез өзгертін әлемде журналистиканың әлеуметтік маңыздылығын сақтауға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Журналистиканың цифрлық трансформациясы-бұл заманауи медиа мазмұнның әдістеріне, форматтарына және сапасына айтарлықтай әсер ететін күрделі және көп қырлы процесс. Цифрлық технологиялар журналистерге шығармашылық үшін шексіз мүмкіндіктерді ашды, бірақ сонымен бірге кәсіби қоғамдастыққа стандартты емес шешімдерді қажет ететін күрделі қиындықтар туғызады. Зерттеу барысында цифрландыру мазмұнды жасау үшін қолданылатын құралдарды кеңейтуге ықпал ететіні анықталды, бірақ сонымен бірге журналистік жұмысқа дәстүрлі тәсілдерді бейімдеуді қажет етеді.

Негізгі тұжырымдардың бірі-диджитал технологиясы Мультимедиялық мазмұнның дамуын ынталандырады. Жасанды интеллект, деректерді визуализациялау және Виртуалды шындық сияқты құралдар журналистерге ақпаратты ұсынудың жаңа тәсілдерін ұсынады. Бұл материалды қабылдауды жақсартуға ғана емес, сонымен қатар кең аудиторияны тартуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, цифрландыру дәстүрлі талдау тереңдігін жоғалтуға және ойынсауық мазмұнына бағдарлануға байланысты

тәуекелдерді тудырады, бұл ақпараттылық пен шығармашылық арасындағы тепе-теңдік туралы сұрақтар туғызады.

Зерттеу сонымен қатар журналистиканың шығармашылық компонентіне технологиялық өзгерістер әсер ететіндігін растады. Процестерді автоматтандыру адам шығармашылығының рөлін төмендетуі мүмкін деген қорқынышқа қарамастан, нақты дәлелдер басқаша көрсетеді: жаңа технологиялар стандартты емес форматтар мен ақпаратты ұсынудың инновациялық әдістерін енгізу арқылы креативті тәсілді ынталандырады. Осыған қарамастан, осы технологияларды олардың жұмысына сәтті енгізу үшін кәсіби дағдыларды дамыту және журналистерді қайта даярлау қажеттілігі сақталуда.

Талдау сонымен қатар цифрландыру журналистиканы демократияландыруға ықпал етіп, кез-келген пайдаланушыға мазмұнды құруға және оны кең аудиториямен бөлісуге мүмкіндік беретіндігін көрсетті. Алайда, бұл кәсіпқойлық стандарттарына қауіп төндіреді және жалған ақпараттың таралу қаупін арттырады. Осыған байланысты кәсіпқойлар арасында да, жалпы жұртшылық арасында да медиа сауаттылықты қалыптастыру маңызды міндет болып отыр.

Зерттеу барысында цифрлық трансформация журналистикаға ең үлкен әсер ететін бірнеше негізгі бағыттар анықталды: ақпарат беру форматтарын өзгерту, күнделікті процестерді автоматтандыру, мазмұнның визуалды және интерактивті компонентін күшейту. Бұл өзгерістер журналистерден үлкен деректермен, мультимедиямен және әлеуметтік платформалармен тиімді жұмыс істей алатын жаңа құралдарды игеруді талап етеді.

Журналистиканың цифрлық трансформациясы маңызды артықшылықтармен қатар күрделі сынақтармен бірге жүретін динамикалық процесті білдіреді. Диджитал-технологиялардың интеграциясы журналистердің шығармашылық әлеуетін күшейтеді, алайда олардың рөлін терең түсінуді және кәсіби бейімделуді талап етеді. Журналистиканың болашағы медиа индустрияның технологиялық инновациялар мен дәстүрлі құндылықтарды сақтау арасындағы тепе-теңдікті сақтау қабілетіне байланысты. Бұл тек техникалық жаңартуды ғана емес, сонымен қатар этикалық нормаларды, білім беру тәсілдерін және аудиториямен өзара әрекеттесу стратегияларын қайта қарастыруды қамтиды.

Әдебиеттер

- Storsul, T., Krumsvik, A. H. (2013). What is Media Innovation? In *Media Innovations. A Multidisciplinary Study of Change*. Edited by Tanja Storsul and Arne H. Krumsvik. Gothenburg: Nordicom, pp. 13–26
- Prenger, M. & Deuze M. (2017). A History of Innovation and Entrepreneurialism in Journalism. In *Remaking the News: Essays on the Future of Journalism Scholarship in the Digital Age*. Edited by Pablo J. Boczkowski and C. W. Anderson. Cambridge, MA: MIT Press, pp. 235–50.
- Pavlik, J. V. (2013). Innovation and the future of journalism. *Digital Journalism*, 1(2), 181–193. <https://doi.org/10.1080/21670811.2012.756666>.
- Larrondo Ureta, A., Domingo, D.A., Erdal, I.J., Masip, P., & Bulck, H.V. (2016). Opportunities and Limitations of Newsroom Convergence. *Journalism Studies*, 17, 277 – 300.
- Arias-Robles F., Valero-Pastor J.M., Carvajal M. (2023). Dependencia y externalización tecnológica en las innovaciones periodísticas de los medios españoles (2014–2021). *Doxa Comunicación. Revista Interdisciplinar de Estudios de Comunicación y Ciencias Sociales* 37, pp. 453–78.
- Nieborg, D., Thomas P. (2019). The Platformization of Making Media. In *Making Media: Production, Practices, and Professions*. Edited by Mirjam Prenger and Mark Deuze. Amsterdam: Amsterdam University Press, pp. 85–96.
- Barbosa, S. (2023). Entre la espada y la pared. El periodismo digital en el contexto de la plataforma. Paper presented at XV Congreso Internacional de Comunicación Digital y Cyberperiodismo, Bilbao, Spain, November, pp. 27–28.
- Қачқаева А.Г., & Шомова С.А. (2017). М.Мультимедийная журналистика: учебник для вузов / под общ. ред.: Изд. дом Высш. шк. экономики, с. 8.
- Гребнев А.Н. (2008). Через интерпретацию к пониманию в рамках герменевтического круга // *Вестн. Ленингр. гос. ун-та им. А.С. Пушкина*. № 5 (19). с. 11–20.
- Voroshilov V.V. (2021). *Journalistika [Journalism] Textbook*. 3rd ed. (Mikhailova V.A., Saint Petersburg, 2021), pp. 447
- Корнев М. (2020). 5 правил успешного трендотчинга. OMG, что это? [Электронный ресурс]. URL: <http://bestapp.menu/trendvotching-5-pravil-uspeha/> свободный (дата обращения: 31.05.2020)
- Цифровая эра и СМИ: чего не хватает казахстанской журналистике. https://inbusiness.kz/ru/news/cifrovaya-era-i-smi-chego-ne-hvataet-kazahstanskoj-zhurnalistike?utm_source=chatgpt.com
- Salaverria R. (2021). Digital journalism: 25 years of research // *El profesional de la informacin*. Vol. 28. (1), 2–26.
- Смирнова О. В. (2024). Работа журналиста в цифровой периодике: учебное пособие для вузов / Отв. ред.: Аспект Пресс, с. 248.
- Shabdina A. (2024). Protenge.kz Jamili Maricheva: kak delat data-jurnalistiku v In-stagram [ProTenge.kz Dzhamily Marichevoj: kak delat' data-zhurnalistiku v Insta-gram]. [Electronic resource]. Available at: <https://ru.internews.kz/2020/04/protenge-kz-dzhamily-marichevoj-kak-delat-data-zhurnalistiku-v-instagram/> (Accessed: 10.16.2023).

References

- Storsul, T., Krumsvik, A. H. (2013). What is Media Innovation? In *Media Innovations. A Multidisciplinary Study of Change*. Edited by Tanja Storsul and Arne H. Krumsvik. Gothenburg: Nordicom, pp. 13–26
- Prenger, M. & Deuze M. (2017). A History of Innovation and Entrepreneurialism in Journalism. In *Remaking the News: Essays on the Future of Journalism Scholarship in the Digital Age*. Edited by Pablo J. Boczkowski and C. W. Anderson. Cambridge, MA: MIT Press, pp. 235–50.
- Pavlik, J. V. (2013). Innovation and the future of journalism. *Digital Journalism*, 1(2), 181–193. <https://doi.org/10.1080/21670811.2012.756666>.
- Larrondo Ureta, A., Domingo, D.A., Erdal, I.J., Masip, P., & Bulck, H.V. (2016). Opportunities and Limitations of Newsroom Convergence. *Journalism Studies*, 17, 277 – 300.
- Arias-Robles F., Valero-Pastor J.M., Carvajal M. (2023). Dependencia y externalización tecnológica en las innovaciones periodísticas de los medios españoles (2014–2021). *Doxa Comunicación. Revista Interdisciplinar de Estudios de Comunicación y Ciencias Sociales* 37, pp. 453–78.
- Nieborg, D., Thomas P. (2019). The Platformization of Making Media. In *Making Media: Production, Practices, and Professions*. Edited by Mirjam Prenger and Mark Deuze. Amsterdam: Amsterdam University Press, pp. 85–96.
- Barbosa, S. (2023). Entre la espada y la pared. El periodismo digital en el contexto de la plataforma. Paper presented at XV Congreso Internacional de Comunicación Digital y Cyberperiodismo, Bilbao, Spain, November, pp. 27–28.
- Kachkaeva A.G., Shomova. S.A. (2017). *Multimedijnaya zhurnalistika: uchebnik dlya vuzov [Multimedia journalism: a textbook for universities]* M.: Izd. dom Vyssh. shk. ekonomiki, p. 8.
- Grebnev A.N. (2008). Cherez interpretatsiyu k ponimaniyu v ramkakh hermenevticheskogo kruga [Through interpretation to understanding within the hermeneutic circle]// *Vestn. Leningr. gos. un-ta im. A.S. Pushkina*. 2008. № 5 (19). pp. 11–20.
- Voroshilov V.V. (2021). *Journalistika [Journalism] Textbook*. 3rd ed. (Mikhailova V.A., Saint Petersburg, 2021), p. 447.
- Kornev M. (2020). 5 pravil uspehnogo trendvotchinga. OMG, chto eto? [5 rules of successful trendwatching. OMG, what is it?] [Electronic resource]. URL: <http://bestapp.menu/trendvotching-5-pravil-uspeha/> svobodnyy (data obrashcheniya: 31.05.2020).
- Tsifrovaya era i SMI: chego ne khvataet kazakhstanskoy zhurnalistike. [Digital era and mass media: what is missing in Kazakh journalism.] [Electronic resource] [https://inbusiness.kz/ru/news/cifrovaya-era-i-smi-chego-ne-hvataet-kazahstanskoy-zhurnalistike?utm_source=chatgpt.com](https://inbusiness.kz/ru/news/cifrovaya-era-i-smi-chego-ne-hvataet-kazahstanskoj-zhurnalistike?utm_source=chatgpt.com)

Salaverria R. (2024). Digital journalism: 25 years of research // El profesional de la informacin. Vol. 28. No. 1. Pp. 2–26.

Smirnova O.V., (2021.). Rabota zhurnalista v tsifrovoy periodike: uchebnoe posobie dlya vuzov [The work of a journalist in digital periodicals: a textbook for universities] M.: Aspekt Press, pp. 24.

Shabaldina A. (2024). Protenge.kz Jamili Maricheva: kak delat data-jurnalistiku v In-stagram [ProTenge.kz Dzhamily Marichevoj: kak delat' data-zhurnalistiku v Insta-gram]. [Electronic resource]. Available at: <https://ru.internews.kz/2020/04/protenge-kz-dzhamili-marichevoj-kak-delat-data-zhurnalistiku-v-instagram/> (Accessed: 10.16.2023).

Авторлар туралы мәліметтер:

Қанашева Шынар Жұмабайқызы (корреспондент автор) – Журналистика мамандығының PhD докторанты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, (Астана, Қазақстан, эл. пошта: e-mail: arshin84@mail.ru);

Дүйсенгазы Серікзат Мақсұтұлы – Филология ғылымдарының докторы, доцент, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, (Астана, Қазақстан, эл. пошта: serikzat_dm@mail.ru);

Information about authors:

Kanasheva Shynar (corresponding author) – PhD student in journalism, L. N. Gumilyov Eurasian National University, (Astana, Kazakhstan, El. mail: e-mail: arshin84@mail.ru);

Duysengazy Serikzat – doctor of philology, associate professor, L. N. Gumilyov Eurasian National University, (Astana, Kazakhstan, El. mail: serikzat_dm@mail.ru);

Келін түсті: 26 желтоқсан 2024 жыл

Қабылданды: 1 наурыз 2025 жыл